

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/13 ▶ HOTEL PLAZA INN

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

La ciutat de Figueres té certa facilitat per crear realitats noves, originals proposades que no poden ser definides pel llenguatge i que són batejades no amb una, sinó amb dues paraules que, fusionades, semblen poder anomenar aquesta nova identitat. Així van sorgir conceptes com el Parc-Bosc, o el Teatre-Museu, mots bimembres que van aparèixer com una necessitat lèxica, una exigència inexorable per poder donar nom a projectes que anaven més enllà de les limitacions del llenguatge. Avui és necessari encunyar un nou concepte, la realitat ha desbordat els límits finits del diccionari i ens ha obligat a forjar una nova paraula per poder definir quelcom mai vist: l'Hotel-Museu.

Ho teníem davant dels ulls i potser per això no ens hi havíem fixat prou bé. A la pujada del Castell, a escassos cinquanta metres del cor de la ciutat, s'erigeix l'Hotel Plaza Inn. Els visitants i turistes han convertit la seva façana en la segona més retratada de la ciutat després de la del Teatre-Museu Dalí; avui, la seva singular combinació de vaques multicolors i ninots de mida natural identifica la nostra ciutat a milers d'àlbums fotogràfics i d'arxius d'ordinadors d'arreu del món. Però la façana és només la paret exterior, podríem pensar que funciona com a mer reclam comercial per cridar l'atenció de la clientela; res més lluny de la realitat. Els murs exteriors de l'Hotel-Museu són una declaració de principis estètics, gairebé un manifest de tot el que podem trobar dins, un tast de l'esplendor que, com un corn de l'abundància, trobarem a l'interior si ens decidim a descobrir-ho.

Cal entrar a aquest espai sense prejudicis culturals, despullats de l'academicisme malaltís i eunuc forjat per crítics i artistes excessivament ortodoxos que des de fa uns anys marquen el cànon estètic. L'Hotel-Museu exigeix una mirada valenta i oberta perquè, des de la recepció, una eclòsia barroca ens assalta: una columna que imita els tòtems dels indis nord-americans, una composició artística feta sobre pell de vaca, una foto monumental del castell de Sant Ferran, una il·lustració de Figueres, un quadre xinès on es mostren unes elegants flautistes, Don Quijote i Sancho Panza, una revisió del rostre de Mae West sota els nostres peus... Tot es barreja en una eclòsia multiforme i hiperbòlica on el principi rector és la lli-

L'Hotel-Museu

Pujada del Castell de Figueres. Dues façanes no deixen indiferent a ningú i menys als crítics d'art. Una d'elles dona cada dia la volta al món a través de fotografies de curiosos, viatgers i viatjants. L'altra, també, i és la cara descoberta de l'Hotel Plaza Inn de Joaquim Falgàs. El seu interior és una caixa de sorpreses.

De visita Un recorregut carregat de sorpreses

1 Joaquim Falgàs, rei del polièster, exporta arreu del món. 2 La terrassa, vista privilegiada i decoració singular. 3 Una de les façanes més fotografiades de la ciutat de Figueres. 4 L'ornamentació evoca una de les activitats de can Falgàs: les màquines del milió, "flippers" o tropicanes. 5 La sala on prendre café amb llet. 6 Lluna de can Falgàs i corall dalinià.

Aprofitar l'espai sembla una de les màximes retores a l'hora de muntar el discurs estètic de l'Hotel-Museu

La joia de la corona és una altra escala que esdevé icona pop, paradís per a Roy Lichtenstein i Andy Warhol

bertat absoluta, on es combina el quadre original amb la còpia en forma de cartell, on un sarcòfag esdevé ordinador amb què connectar-se a Internet, on una màquina flipper -conegudes a la ciutat com tropicanes-, esdevé icona i homenatge a la indústria que ha permès a l'empresari Falgàs forjar el seu imperi i edificar aquest espai únic.

Sala d'exposicions contínua

I només ens hem endinsat a la recepció. Sorpresos i admirats comencem a pujar per l'escala que ens permet accedir a les diverses plantes. Escala? Millor seria dir sala d'exposició contínua, ja que no hi ha un espai lliure, tot és ple a vessar de quadres i quadres on s'agermanen cartells turístics i fotografies antigues, còpies de quadres cèlebres i aportacions originals. Un calidoscopi d'estils i colors sorprèn al visitant, quadres naïfs, exercicis de pintors novells, natures mortes, papirs egipcis, quixots i més quixots, art de resonàncies tailandeses, quadres

d'evocacions asteques, exercicis d'abstracció, homenatges a Dalí, pòsters promocionals de les illes Canàries, multicolorisme africà, estampes impressionistes parisenques. Tot eclòsia en un discurs on l'esperit més àcrata vertebrava una selecció que pren sentit per la seva acumulació, per la seva impossible i fascinant conjunció, pel seu criteri revolucionari i transgressor.

Aprofitar l'espai sembla una de les màximes retores a l'hora de muntar el discurs estètic de l'Hotel-Museu i aquest principi s'escampa per tots els racons de l'edifici, per la sala dels esmorzars, on una vaca multicolor emergida de la paret decora l'espai destinat als làctics, o a la sala de televisió, on un monumental quadre xinès fidel a l'ortodòxia més pura del realisme socialista -on trobarem un quadre d'aquestes característiques més enllà de l'Himàlaia?- comparteix espai amb composicions pop i homenatges a l'escola olotina.

Captivats per aquest maelstrom

estètic entrem a les habitacions, on es combinen les intervencions artístiques estampades per les parets amb quadres penjats que estableixen un diàleg intens i fascinant. O arribem al terrat, on un cartell de Jordi Labanda conviu amb un astronauta, on el Curro de l'Expo 92 sembla multiplicar-se al voltant d'una barca de metacrilat i des d'on podem observar alguna de les millors perspectives de la ciutat sota una cúpula que atrapa un inquietant pallasso.

Decidim cloure la nostra visita, però encara ens queda, i no ho sabem, la joia de la corona, una altra escala que esdevé icona pop, paradís per a Roy Lichtenstein i Andy Warhol, guèiser multicolor i avantguardista únic on s'acumulen dotzenes i dotzenes de quadres formats per les il·lustracions que formaven part de les màquines flipper, ready mades del segle XXI, cartells multicolors dels mil·loncetes on es combinen noms com Robin Hood, Miss Universo, Moto Cross, Costa Brava o Galaxia amb il·lustracions anònimes

llampants que esdevenen murals hipnòtics per als jugadors de pintball i per als que avui observem aquestes imatges.

Viatger infatigable

Tornem a la recepció i encara tenim una estona per parlar amb el senyor Falgàs, viatger infatigable pels cinc continents, que ens explica com compra els quadres a Mèxic, Bogotà, Xangai o a la Fira del dibuix de Figueres, per què els escull, amb quin criteri els penja, i que pot evocar episodis memorables en la forja del seu imperi de màquines recreatives. Ens sorprèn i ens convida a la reflexió aquesta alternativa estètica que prescindeix dels canons comunament acceptats i que es regeix per un esperit de llibertat absoluta.

Sortim al carrer, mirem la façana mentre uns turistes russos la retraten per endur-se-la per sempre més a casa seva i no podem evitar sentir que som una ciutat peculiar, una ciutat que ha sabut crear el més transgressor, iconoclasta i fascinant Hotel-Museu.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/14 ▶ CAN FAJOL

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Una ciutat es teixeix amb petites i grans històries, amb grans esdeveniments i circumstàncies domèstiques, amb la confluència de la memòria personal i col·lectiva en un pòsit comú que, lentament, va forjant una identitat. Tot passa i tot queda, i sort en tenim dels garants dels records, d'aquelles persones que acumulen històries i vivències i les saben explicar, d'aquells ciutadans que tenen cura de preservar documents i els arxiven i ordenen metòdicament per a les generacions presents i futures.

A la botiga Fajol, situada al carrer Joan Maragall, un establiment que enguany celebra els seus cent cinquanta anys, present, passat i futur, fantasia i realitat, memòria i ficció s'agermanen en una conjunció singular i sorprenent. Tot sembla possible en un edifici que acull i recull moltes de les històries i vivències que ens expliquen com a ciutat.

La botiga, reformada l'any noranta per Ricard Vicens i el polifacètic i brillant Enric Bug-Bug Rogers altrament dit, quan signava historietes underground- ens sorprèn per la seva singular distribució espacial. Amb una brillant disposició dels elements interiors, els clients perceben les parets rectes de l'establiment com diagonals, i les parets diagonals com rectes, de tal manera que tot l'interior adquireix identitat pròpia, un petit microcosmos independent on som atesos amb cordialitat per en Josep i la Núria.

Però aquest efecte òptic singular és només el primer pas, hem començat el viatge cap a les sorpreses quan descobrim que, darrere dos miralls estratègicament situats que esdevenen portes corredisses, s'ubiquen dos dels millors espais de la ciutat: els emprovadors de Can Fajol. Un és gairebé subterrani i s'hi accedeix després de baixar uns graons, l'altre és arran de terra. Ambdós entapissats de vermell, amples, il·luminats amb intel·ligència i amb compartiments gairebé invisibles, són petites cambres suggerents, càpsules a la fantasia que ens permeten imaginar mons mai viscuts.

Tot és possible quan tanquem la porta i ens quedem delectant-nos amb la soledat de l'emprovador. Podem sentir-nos en un compartiment de l'Orient Express, imaginar que estem recorrent les terres bàltiques mentre una impressionant nevada cau més enllà de les finestretes, o pensar que estem en un reservat de la Viena de finals del

La botiga de les sorpreses

Carrer Joan Maragall. Un aparador de roba i complements ens dona la benvinguda. La botiga és relativament nova, però la seva història comercial aglutina 150 anys d'activitat davant i darrere del taulell. És a Can Fajol, un establiment històric que ens guarda moltes sorpreses en el seu interior.

segle XIX esperant l'arribada de la nostra amant mentre els violinistes zingars, amb els ulls embenats, toquen el darrer vals dels Strauss. O, per què no, en una cabina al *Queen Mary*, embarcats des de Southampton i al bell mig d'un viatge transatlàntic camí de Nova York, preparant-nos per a un sopar de gala on compartirem taula amb el capità del vaixell.

Sorpreses inacabables

Però les sorpreses no s'acaben. Una discreta porta permet l'accés als pisos superiors i a un terrat que ens ofereix una perspectiva sorprenent del carrer Maragall, una de les artèries principals del nostre teixit comercial, i de tota la ciutat, gairebé irreconeixible des d'aquesta taula privilegiada. Per sobre de la bo-

tiga descobrim la passió col·leccionista de Josep Fajol distribuïda per les escales i els graons i pels diversos pisos. Sempre hi ha un racó per encabir una rajola, un quadre, una vella porta d'inspiració modernista, últim record de la decoració prèvia a les reformes.

Una altra porta ens permet l'accés al veritable *sancta sanctorum* de l'edifici, una àmplia sala on un seguit de mobles i vitrines recullen les peces que ha anat recollint al llarg dels anys, destacant per sobre de tot la seva excepcional col·lecció de material vinculat a la ciutat de Figueres. Postals, cartells, publicacions, fullets publicitaris, recordatoris de comunitat, participacions de boda, diaris, carnets de ball de les revetlles de finals del segle XIX o programes de Fires. Tot

hi és en aquest arxiu babilònic de la identitat local: etiquetes de roba, paper timbrat dels establiments, paper de regal de les botigues, documents oficials o fotografies de la vida ciutadana. La vida secreta de Figueres batega en aquesta *Figueroteca* on tot està perfectament classificat i ordenat, permanentment assaltat per noves peces que vénen a engrossir aquest catàleg de la vida ciutadana dels darrers cent cinquanta anys.

D'una manera o altra, tots els figuerencs i figuerenques hi som en aquest arxiu de vivències i emocions; uns recordem el cartell d'aquelles Fires on vam passar-nos-ho tan bé, d'altres evocuen aquell nen, araja un pare, que va fer la Comunitat a la Immaculada, d'altres rememoren aquelles vetllades de

boxa de la sala Don Quijote, o les pel·lícules vistes a Las Vegas. Tot hi és, tots hi som a l'arxiu Fajol, memòria de la ciutat.

Tornem a la botiga, lluminosa, gairebé transparent, un veritable aparador que des del carrer permet que sigui contemplat tot el gènere, i allà parlem de les mil i una històries viscudes generació rere generació, de les transformacions de la ciutat, de la metamorfosi del comerç al llarg dels darrers decennis, de com Fajol va passar de vendre barrets de copa i barretines a especialitzar-se en roba d'home esdevenint testimoni, però també motor, dels canvis viscuts.

La memòria s'escampa com una impossible boira càlida i ens envolta, i les ficcions imaginades a l'emprovador semblen també voler sortir i barrejar-se amb els records de la ciutat, i d'una manera màgica ens desplacem a finals dels anys cinquanta, quan a l'aparador de la botiga s'escriuen amb blanc d'Espanya els resultats del *Tour de France* a mida que s'escoltaven les incidències per la ràdio francesa: els canvis de l'etapa, qui anava primer, com s'escapava Martín Bahamontes, com lluitava amb Poulidor o amb Jacques Anquetil, qui arribava primer al Puy de Dôme o qui aconseguia ser el primer a creuar la línia d'arribada.

Tot és possible en un espai que agermana passat, present i futur, en un projecte comercial que enguany està d'aniversari i on la història -i els historiadors- de la ciutat sembla haver trobat un dels seus punts de referència. Quan Ernst Lubitsch va estrenar l'any 1940 la pel·lícula *La botiga de les sorpreses* -*The shop around the corner*- no ho sabia, però estava parlant de Can Fajol.

Per veure Can Fajol ens obre les portes

1 El col·leccionisme, una de les passions de Josep Fajol. 2 La bossa mostra una màquina de fer barrets. 3 L'escala interior, una pinacoteca. 4 El carrer Joan Maragall des del terrat de Can Fajol. 5 El matrimoni Fajol: Josep i Núria. 6 L'emprovador evoca un vagó de l'Orient Express. 7 Maniquís miren passavolants i viceversa. 8 Tauló d'encàrrecs.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/15 ▶ PLAÇA DE TOROS

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

El coliseu figuerenc s'erigeix discretament més enllà de la frontera que marca la via del tren, entre fàbriques, tombes i magatzems, al bell mig del que sembla un no-lloc, un espai destinat al trànsit, a passar-hi i no quedar-s'hi. Avui la plaça de toros és un record del passat, un dels edificis que més ens parlen de la història de la ciutat, però no fa tants anys fou l'escenari de moments memorables, un lloc viu on confluen nadius i forans, un pulmó de vitalitat on milers d'individus anaven a passar les tardes dels diumenges a sol o a *sombra*, un escenari on es barrejava la festa i la barbàrie, la celebració i el sacrifici, un ritual estrany a ulls de molts de nosaltres, però que encara ressona entre les restes del *tendido*.

Entrar en un món regit per unes lleis pròpies es fa difícil pels qui desconexem els seus codis indesxifrables; cal un cicerone, un Virgili que ens acompanyi i ens guïi per un escenari carregat d'enigmes i misteris per al neòfit. Nosaltres tenim la sort de fer-ho acompanyats d'una persona que coneix els més petits racons de la plaça, l'Àngel Bautista, que hi va començar a fer feinetes quan tenia onze anys, que va arribar a ser encarregat de la publicitat i que hi va treballar fins que va tancar les portes. Ell ens guia per *burladeros* i quadres, ell ens ensenya la casa del *mayoral*, ens descobreix la capella, i ens explica els secrets més ben guardats d'unes parets que van viure moments de glòria i de patiment.

La plaça de toros va ser fundada l'any 1894 per Pau Gelart, i va ser propietat de la família al llarg d'un segle, vivint en primera línia la història de la tauromàquia a casa nostra: la seva extraordinària popularitat a inicis de segle, la seva progressiva decadència, la conversió en espectacle per a turistes a partir dels anys seixanta, el seu esllanguiment... La plaça va ser *coso taurino* fins a l'any 1988 i es va mantenir com espai de concerts fins a inicis dels anys noranta. Des de llavors ha quedat com la mostra d'una manera d'entendre la festa que sembla haver-se diluït en les nostres contradiccions, un testimoni reconquerit per la natura que ha fet créixer, entre les parets i llambordes, arbres, bardisses i heures que semblen voler embolcallar la plenitud d'altres temps.

La visita per la plaça és colpi-

Esplendor a l'arena...

La plaça de Toros de Figueres va viure la seva primera corrida el 3 de març de 1894 amb els toreros Basilio González *El Sastre* i José San Pedro. La inauguració oficial va tenir lloc el 3 de maig d'aquell mateix any. La plaça és de propietat municipal des de 1989. Ha plogut molt des d'aleshores, un fet que és evident amb la proliferació de plantes que hi ha en el recinte. Els nostres reporters hi han entrat i n'han pogut sortir sense cap cornada.

Per veure Una volta pel «ruedo» i el seu entorn

1 A les grades del *ruedo* de Figueres, hi creixen figueres. 2 Cartell de la corrida-homenatge a Dalí, del 1961. 3 Sol i ombra. 4 Àngel Bautista, ex-treballador de la plaça de Toros de Figueres, amb l'acreditació al braç. 5 El toril. 6 El til·ler, arbre de la til·la, per calmar els matadors. 7 Capella per resar abans d'entrar a matar.

dora i emocionant. L'Àngel ens acompanya per racons i sales i amb ell descobrim vells cartells taurins, composicions multicolors que ens parlen d'antics herois, ara oblidats, i que ens porten a 1919, a 1927 o a 1961 i a la corrida d'homenatge a Salvador Dalí. Visitem la infermeria, i ho fem amb recolliment, evocant el patiment –i de vegades, la mort– que va acompanyar als *diestros* o *rejoneadores* que hi van venir després de rebre una cornada.

Buscant l'ajut diví

Descobrim la capella, un petit habitatge on els *maestros* anaven a demanar l'ajut de la Verge Maria i de Nostre Senyor abans del combat. Trepitgem l'arena i, sense voler, no podem evitar sentir la

cridòria dels milers d'individus que omplien grades i *tendido*. Caminem pel *ruedo* i fem el nostre particular *paseillo*, constatant una singular paradoxa: sembla petit, mirat objectivament, però si imaginem la bèstia negra apropant-se a nosaltres i mirem cap als *burladeros*, la distància ens sembla infinita. Visitem les taquilles on es despaxaven milers i milers d'entrades al llarg de cent anys, i encara veiem apuntats a les parets els preus de les darreres corrides. L'Àngel ens parla de noms cèlebres que encara són evocats, com Paco Camino, El Cordobés o Álvaro Domecq, i ens asseiem al *tendido* de sol per veure la perspectiva de la Maestranza empordanesa, avui refugi de gats i bardisses.

Entrem als *toriles*, singularment ben conservats, que encara mantenen el complex sistema de cordes que permetien fer sortir els toros dels *chiqueros*, els petits compartiments on s'estaven abans de sortir a la plaça.

És un espai petit, angoixant, amb una plataforma central on un operari els obria les portes seguint l'ordre de lídia mentre, abans de sortir, se'ls clavava la divisa de la ramaderia, primera punició i punició del llarg sacrifici on l'esperaven piques, banderilles i espases.

El patiment de les bèsties, els seus esbufecs, la seva por encara són recordats per l'Àngel amb misericòrdia i respecte, i se'ns fa fàcil imaginar els cinc-cents quilos de *Pañolero*, *Avispado*, *Jaciner*

Entrem als «toriles», singularment ben conservats, que encara mantenen el complex sistema de cordes

Entrem des d'un dels vomitoris i no podem evitar experimentar la sensació que estem entrant en un antic amfiteatre romà

o *Sedoso* movent-se frenètics i angoixats davant de la mort que s'ensumaven. Trobem els armaris on s'encapsulaven els toros per afaitar-los quan hi havia *rejoneo* i descobrim, ben a prop, la sala d'espejament on eren arrossegades les bèsties vençudes després d'haver patit la darrera mutilació, les orelles, o potser la cua, i on eren definitivament esquarтерades.

Tornem a la plaça des d'un dels vomitoris, i no podem evitar experimentar la sensació que estem entrant en un antic amfiteatre romà, que estem a Nimes, Verona, Segòbriga, Tarragona o Roma, que ens contempen unes ruïnes antigues i remotes que ens parlen d'espectacles antics on homes i bèsties s'enfrontaven en combats inexorables i terribles, on gladiadors d'una altra època s'encomanaven als seus déus abans de plantar cara a la por, un escenari on la vida i la mort no eren ficcions representades sinó realitats tangibles, on la sang tintava el decorat i on el patiment era un dels grans protagonistes. Resona un pasdoble –*Marcial, tú eres el más grande*– i tots els sentits ens fan percebre l'olor, el color, la calor i el regust d'una celebració ritual que sembla remota.

L'Àngel baixa al *ruedo* i amb un *capote* improvisat es marca unes acurades *verónicas* i *chicuelinas* i amb la *muleta* dibuixa uns elegants *pases naturales* i *molinetes*. Per uns moments reapareix el públic que aclama el seu gladiador; és un miratge, res queda de tot allò, només el record, i no és poc, de tota l'esplendor a l'arena.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/16 ▶ ELS TERRATS

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla
TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Una ciutat està carregada de racons desconeguts, de secrets molt ben guardats. El passejant –el *flâneur*, en diuen els francesos més *baudelerians*– passa les hores caminant amunt i avall pels carrers i avingudes de la vila, trobant aspectes desconeguts o descobrint allò que està a la vista de tothom però que ningú no havia mai advertit. És un passejant pacient i atzarós on l'observador esdevé espectador en moviment que va assistint a la representació del gran teatre de la vida que és Figueres.

Tot es mostra i tot s'amaga als seus ulls mentre el món privat es protegeix darrere els portals, o més enllà de les cortines que vetllen l'interior dels domicilis; de vegades, un cop de sort permet albirar l'interior d'una finca en aquell moment que surt o entra un veí, o la vida quotidiana d'una llar, quan s'encenen els llums de menjador i encara no s'han tancat els petits telons que preserven la intimitat.

És llavors quan veiem una magnífica escala, o un sostre bellament decorat, o un mobiliari exquisit, breus retalls de la vida més secreta de la ciutat, la vida privada.

Des de fa pocs anys, el passejant pot veure la ciutat des d'una perspectiva insospitada, arribant a territoris vedats fins ara, prolongacions dels espais domèstics que, particulars o veïnals, fins ara només eren accessibles a propietaris i llogaters. Estem parlant dels terrats, aquells indrets que coronen els edificis, sales a l'aire lliure on la vida té un *tempo* particular i diferent, habitacions sense envans on els batecs de la quotidianitat es perceben d'una manera pròpia. Espais, en definitiva, oberts a tothom però particulars de cada un, entorns només accessibles per a uns pocs... fins fa ben poc. I és que, des de fa uns anys, aquests territoris s'han convertit en un dels llocs més públics de la ciutat. *Google Maps* ha obert la porta a tots els terrats de totes les ciutats del món i des de les imatges capturades pel satèl·lit QuickBird qualsevol de nosaltres pot accedir-hi, passejar-hi i saltar de finca a finca com si fos un dels escura-xemeneies londinencs de *Mary Poppins*, aquells personatges inoblidables capitanejats per l'oblidat Dick Van Dyke.

Els terrats de Figueres són un territori singular, carregat d'històries i de sorpreses. No han estat territoris veïnals, llocs de trobada o de joc i aventura per a la mainada com ho han esdevingut en altres ciutats mediterrànies de clima

Els secrets més visibles

Durant anys, des que el món és món, els terrats de les cases només estaven a l'abast dels seus propietaris i de la mirada privilegiada dels ocells i passatgers d'avions passavolants. Les noves tecnologies han fet possible que teulades i sostres ja no siguin un secret per a ningú. Pujar-hi, però, continua essent una visita inoblidable.

Des de dalt Entre el cel i la terra, sostres de ciutat

1 i 2 Terrat senyorial a la Rambla. 3 Des de l'edifici de les Gantes, es veu la torre Galatea com un niu. 4 El vèrtex geodèsic dalt del Jubar. 5 Josep Playà guia pel terrat familiar dels Dalí. 6 El mural del terrat del Museu del Joguet. 7 Ambient lúdic a la cúspide de l'hotel Plaza Inn. 8 A vista d'ocell o de *Google Earth*, cap terrat té secrets. 9 Eva Sabater, segona per la dreta, ens guia pel terrat de la seu d'Òmnium Cultural, talaia privilegiada de la pujada del Castell.

més benigne. Els cronistes i els escriptors han recordat com, per exemple, els terrats de Barcelona, al llarg de molts decennis del segle XX, van ser veritables espais socials, àgores improvisades on els veïns es trobaven i xerraven, on els adolescents flirtejaven i on els més petits corretjaven i s'amagaven; Marsé, Moix o Vázquez Montalbán, aquest darrer en aquella novel·la memorable que era *El pianista*, van convertir en espai literari una porció de la ciutat que va viure moments de plenitud.

Els terrats empordanesos han estat més discrets; les fuetades de tramuntana ben segur que han limitat les seves possibilitats de desenvolupament com a petites i improvisades places públiques. Malgrat això, la seva vida no ha estat

desproveïda d'interès i anècdotes; els més memoriosos recorden com, no fa tants anys, aquestes plataformes elevades, les més allunyades del terra, van esdevenir l'espai més rural de la ciutat. En un moment en què l'urbs creixia i s'allunyava cada cop més dels hàbits, costums i oficis tradicionals, molts van ser els que van muntar una petita granja al terrat de casa; no era estrany tenir un colomar, però tampoc ho era criar gallines i conills que nodrien de carn fresca i ous diaris la sovint escarransida dieta familiar, o dedicar un xic de temps a una petita plantació on es conreaven pastanagues i espinacs. Com si la ciutat no volgués abandonar definitivament el seu passat rural, els ciutadans mantenien una petita parcel·la de la vida del

camp al terrat de casa, un retall d'un model que s'extingia, un darrer intent d'aturar un temps irreversible. La vida, però, dona moltes voltes i ja, des de fa uns anys, la proliferació i èxit dels horts urbans permeten pensar que, potser les gallines no tornaran, com ho feien les fosques orenetes, però sí que cebes, enciams, tomates i bledes començaran a ocupar els espais superiors dels edificis i les jardineres, preparades per a l'ocasió, permetran recuperar un petit tast de la vida passada.

Des del terrat d'un edifici una mica alt, podem observar els que l'envolten, un anàrquic *patchwork* urbanístic on es barregen funcions i estètiques. Hi ha qui l'utilitza per estendre la roba, especialment els llençols, que voleien juganers i so-

nors al ritme del vent, hi ha qui l'ha convertit en el seu particular trasster on s'acumulen bicicletes, joguines arraconades i algun moble desplaçat en alguna reforma. Molts són buits, però ni aquests són tots iguals; hi ha els que presenten un estat impecable i d'altres on la vegetació salvatge comença a prendre possessió de la parcel·la. Alguns semblen preparats per acollir alguna trobada col·lectiva, potser una revetlla de Sant Pere on es festeja l'arribada de l'estiu. Aficionats a la jardineria han trobat en ells el seu entorn ideal, assolellat i amb abundant aigua que es distribueix amb la mànegua ara enrotllada, enorme cargol taronja o verd que sembla dormir plàcidament la majoria d'hores del dia. Alguns han estat reinventats i s'han convertit en un racó d'aire japonès, amb terra de fusta i plantes harmònicament distribuïdes, petit món zen al bell mig de la ciutat. Hi ha qui té instal·lades un parell de gandules per prendre el sol quan el temps ho permet i fins i tot hi podem entrellucar una petita piscina on refrescar-se al pic de l'estiu. El tarannà, les aficions, la posició econòmica, es manifesta de forma clara en aquests àmbits privats i oberts al públic, reservats, però sense parets ni sostre, discrets, però permanentment vigilats per l'ull atent i incansable del satèl·lit. Tot s'amaga i tot es mostra als terrats de la ciutat.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/17 ▶ L'ESTACIÓ VELLA

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Un cotxe circula per l'avinguda Vilallonga i, abans de creuar la via, tomba a l'esquerra i s'endinsa pel carrer Progrés; és el vespre i no hi ha ningú. El Renault s'endinsa entre edificis a mig construir, vells magatzems i obscurs tallers fins a arribar a una vorera on uns impressionants plàtans centenaris semblen confondre's amb la torre d'una xemeneia industrial. El conductor aparca i es queda una llarga estona a l'interior del vehicle. L'home que seu al costat carrega una pipa i l'encén. Enfosqueix lentament.

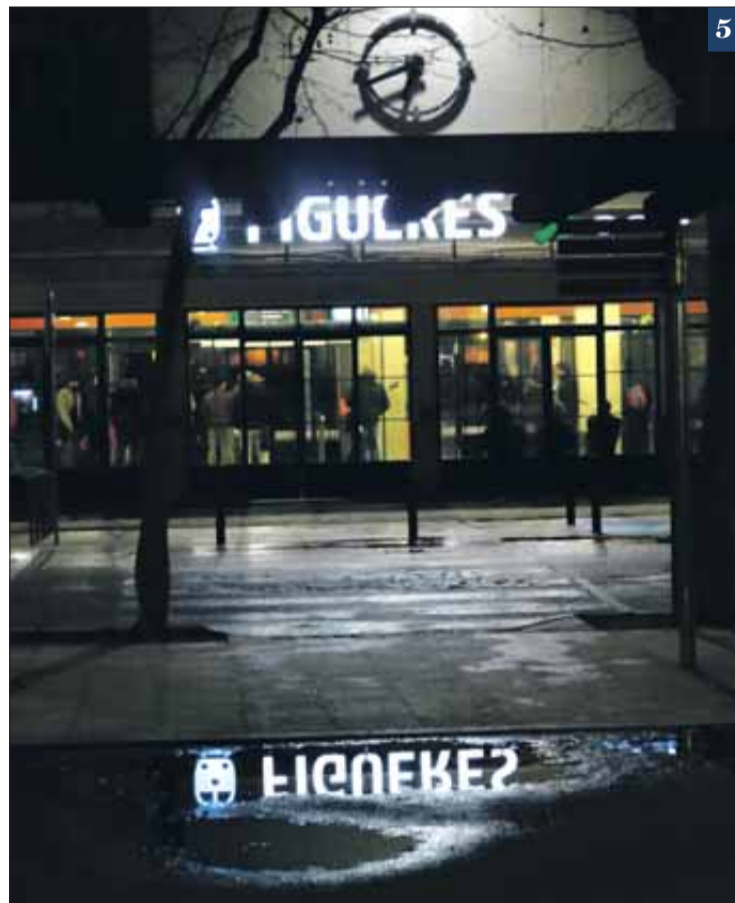
Passen els quarts. De tant en tant, els llums anuncien que s'apropa algun altre cotxe, però tots passen de llarg, arriben fins al final del carrer i prenen la direcció del polígon. O del Far. A aquestes hores, el tanatori i el cementeri ja són tancats, no hi queden visitants. Tot està en silenci. La plaça de toros, abandonada des de fa vint anys, dorm plàcidament evocant les tardes d'esplendor i de sang.

Un Citroën alenteix el seu pas quan s'apropa al Renault i fa un fugaç senyal amb els llums. Aparca darrere seu. Encara hi ha llum del dia, però la foscor comença a imposar el seu imperi. Un noi baixa del cotxe que acaba d'arribar, no té més de trenta anys. L'home que fuma en pipa baixa del seu Renault. Ja passa dels cinquanta i, sense estar gras, llueix una còrpora sòlida, rotunda, que no li impedeix, però, exhibir una estranya agilitat, com de gat vell i gros que camina entre bibelots i gerros a casa de la seva anciana mestressa. Els dos homes se saluden encaixant les mans i observen les tàpies. Caminen entre els plàtans i parlen una breu estona, fins que decideixen entrar a l'estació.

Una àmplia esplanada els rep. Sembla que no hi ha ningú; un guardià de seguretat se'ls apropa però un discret gest de l'home de la pipa fa que se'n allunyi. Al fons es veu l'andana i, de tant en tant, s'escolta, llunyana, la megafonia que anuncia l'arribada o la partida d'algun tren al quai 1 o 3. Un topall de formigó s'eleva sobre el terreny, final d'un apartador que sembla en desús des de fa anys; les vies oblidades corren paral·leles a una vegetació generosa i salvatge, caòtica, on es barregen figueres i canyissars. Una noia d'aspecte tèrbol i descuidat emergeix sobtadament entre els matolls i, en veure que hi ha gent desconeguda, torna a capbussar-se en la fronda. Els dos homes no en fan cas, i s'apropen a un

Maigret a Figueres

Totes les estacions de tren del món estan envoltades de misteri, encara que només sigui a l'imaginari col·lectiu. La de Figueres, escenari de moltes vicissituds humanes, no és cap excepció. Els nostres intrèpids exploradors urbans hi han ficat el nas, tot buscant la flaire del vell fum de carbó que encara negreja en algunes parets.

Viatge entre vies L'estació, sentiments de cinema

1 Dos trens es petonegen darrere un ametller florit. 2 Veure l'alba, un goig per als matiners. 3 Colors i alegria intensos: anar a la platja en un tren clàssic. 4 Reca marxar de Figueres, però menys en un tren amb imatges de la ciutat. 5 Pluja i llàgrimes omplen l'estació de petits miralls.

bat a un canvi de via i es detenen al costat del dispositiu de comandament manual. Els envolta una constel·lació de senyals que regulen el trànsit ferroviari, plaques misterioses que parlen un codi secret que només és desxifrabable per operaris i maquinistes.

Es gira una mica de vent i els dos homes segueixen caminant entre les vies més apartades de l'andana; el noi jove s'ajup i toca els rails, encara calents després d'un dia assolat, mentre l'home de la pipa s'endinsa en l'hangar que va ser, no fa tants anys, el cobert de mercaderies. També s'ajup, però ho fa per recollir un objecte que ha descobert, un petit portamonedes, invisible entre els còdols i deixalles, un objecte anacrònic, vell i desgastat que conté un bitllet de rodalies i una mica de xavalla. Se'l guarda a la butxaca i surt a l'exterior. Ara ja gairebé és fosc.

El noi s'apropa sense entendre molt bé el perquè d'aquesta visita crepuscular a l'estació de Figueres. L'home de la pipa no diu res, però camina satisfet, tranquil per haver entès allò que tant el capficava i que, fins i tot, li havia arribat a treure la gana. Ara pensa en una bona copa de vi blanc del Loire, o en una cervesa, en un suculent plat d'*andouillette* o, per què no, de xucrut; sap que en aquest vespre empordanès no podrà pas menjar res de

tot això, però somriu pensant en la seva dona i en la copa de Calvados que es prendrà quan d'aquí a uns dies torni al *Quai des Orfèvres*.

En temps d'altres velocitats i de transformacions tecnològiques, la centenària estació de trens és un dels espais més literaris i cinematogràfics que ens envolta. Passen els combois amb regularitat incansable, hi puguen i hi baixen els viatgers fent-ne un intens ús quotidià, però la xarxa de vies teixida al llarg de decennis, els hangars abandonats, els incomprendibles cartells i senyals, les tàpies misterioses creen un dels territoris més suggerents de l'entramat urbà. Allà *Donde la ciudad cambia de nombre* (Francisco Candel), o *Where the streets have no name* (U2), en aquesta *banlieu* que havia retratat magníficament Léo Malet (*120, rue de la Gare*) o E.P. Jacobs (*S.O.S. Météores*) és on, paradoxalment, la ciutat es fa més ciutat.

No sabem si Simenon, *L'homme qui regardait passer les trains*, un dels escriptors més ferroviaris, un dels descobridors de la *banlieu* com a paisatge literari, va passar per Figueres algun cop. El que sí que sabem és que Maigret va passar moltes hores als trens i a les gares, i que molts dels seus casos es van desenvolupar i resoldre en llocs com la vella estació de trens de Figueres.

hangar abandonat que els grafeters han convertit en un mural multicolor. Puguen per la rampa fins al moll i imaginem els temps, no tan llunyans, on el brogit devia ser intens, amb els carretons per als sacs anant amunt i avall, els camions de repartiment arribant i carregant les mercaderies, els contractistes omplint les butlletes i el cap de servei segellant-les frenèticament. Res queda de tot això.

Els dos homes caminen per una via morta trepitjant les velles travesses de fusta. Un vagó plataforma sembla dormir plàcidament des de temps immemorials envoltat de matolls on les roselles proclamen un altre miracle de la primavera entre llaunes rovellades i petites acumulacions de runa. L'home de la pipa encén un misto i l'apropa a la cassoleta mentre inspira, concentradament. Han arri-

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/18 ▶ EL CASINO MENESTRAL FIGUERENC

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Diuen els més vells que recorden haver escoltat la història de boca d'àvies que ja només vivien de records i d'avis que no volien que res s'oblidés, i que aquests, molts anys abans, se l'havien fet seva parant l'orella a allò que, molts vespres, explicaven els ancians de la família.

Va ser un projecte únic, que semblava impossible, un treball monumental, però que finalment es va fer realitat. Moltes van ser les dificultats, més els entrebancs, in comptables els moments de desànim i desesperació, però aquella aspiració llargament cobejada es va fer realitat. Quan a inicis del segle XXI tot queia a trossos després de dècades d'història, quan les parets tremolaven, amenaçant esfondrar-se, quan els sostres cedien i els balcons s'esmicolaven assotats per un vent que desconeixia el significat de la paraula clemència, un conjunt d'homes i dones van decidir que calia salvar el Casino Menestral Figuerenc. Era necessari i era de justícia lluitar per salvar un edifici que havia esdevingut icona de la ciutat, unes parets que havien acollit el brogit cultural d'una població dinàmica i viva al llarg de dècades, una institució que representava una manera d'entendre la societat i que havia ajudat a forjar-la amb la seva tasca pacient, entusiasta i metòdica. Calia.

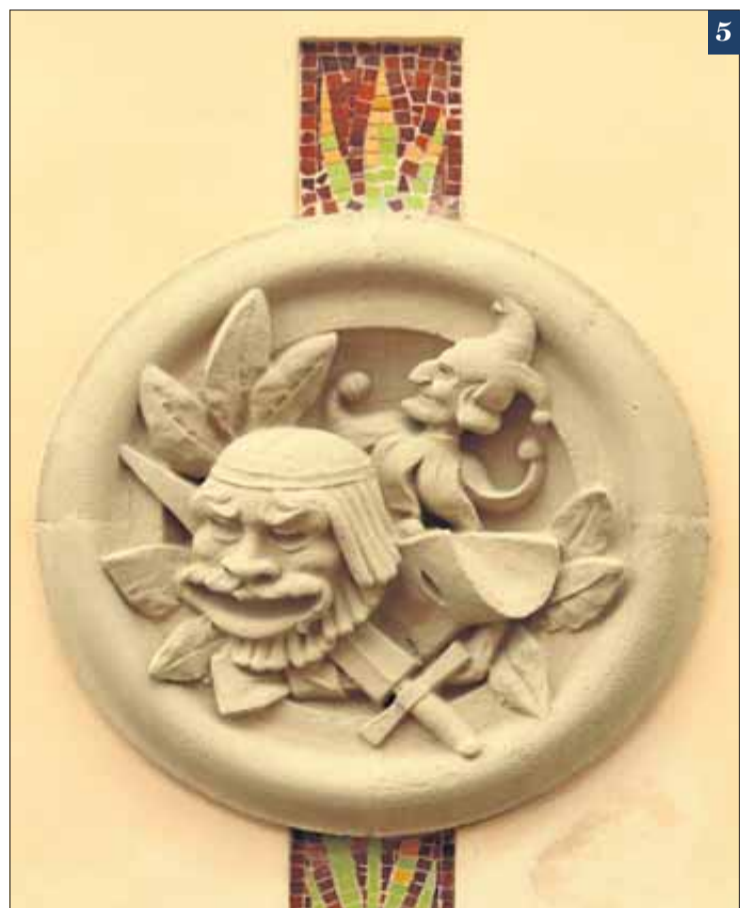
Evitar l'esfondrament

Equips de treballadors van ser convocats per salvar de l'esfondrament el temple de la cultura, per evitar el naufragi del buc insígnia de la societat civil. Van venir del nord i del sud, de l'est i de l'oest quan van saber que calien mans fermes per dur a terme el projecte. Els millors tècnics, enginyers i arquitectes van ser convocats per emprendre la batalla definitiva contra el deteriorament i la destrucció. Els governants van entendre que calia escoltar aquest clam de la comunitat i van donar suport a la iniciativa, que semblava hiperbòlica, faraònica, però absolutament necessària. Salvar el Casino era salvar la ciutat.

Es va buidar l'edifici, però es van preservar les parets. Durant anys, s'explica, les façanes van esdevenir el teló de pedra que amagava la feina pacient dels treballadors, el lent procés de demolició de les parts deteriorades per l'ús i el temps, i els encara més lents processos de construcció. Calia injectar fonaments sòlids que permetessin consolidar les parets, calia deixar asentar les obres per poder edificar damunt de la feina feta, calia cons-

La llegenda del Casino

Durant anys, l'edifici del Casino Menestral Figuerenc va ser un dels vaixells insígnia de la flota cultural empordanesa. Avui, la construcció espera adormida que s'acabin unes obres que haurien de permetre recuperar el rumb perdut. Mentrestant, l'entitat manté viu el caliu en un altre racó de la ciutat.

Recorregut visual El casino de les arts

1 La façana emmarca el campanar de Sant Pere i la cúpula daliniana. 2 Un estol de xemeneies vetlla la cúpula de trencadís del Casino. 3 Com una proa de progrés, el Casino s'obre pas per la ciutat. 4 Les futures aules de dibuix es fonen amb el reflex dels núvols i pinacles. 5 Al·legoria al teatre.

ga, va picar a les portes de moltes i moltes cases. Més de pressa o més lentament, res aturava un procés que recordava les construccions de les catedrals medievals, un camí lent, metòdic, perseverant, que només era possible perquè tota la comunitat ho veia com una necessitat, com una exigència.

A poc a poc es va anar enlairant el nou edifici, mantenint l'estructura original, adaptant-lo a les exigències del nou segle –el tercer al qual assistia com a actor i espectador el Casino–, conservant les monumentals alçades de cada planta, obrint més balcons del que s'havien pogut veure en els darrers dècades i sempre combinant el respecte a la tradició amb la funcionalitat i la modernitat. Els artesans de la comarca recuperaven detalls ornamentals que calia mantenir, reproduïen elements que havien desaparegut o s'havien malmès, però, alhora, treballaven amb innovadors constructors creant uns mòduls de vidre negre a la teulada que permetrien acollir algunes de les múltiples activitats de la institució. Es buscava l'equilibri, exaltats per allò que és nou i enamorats del que és vell, innovant i conservant, tot era possible en aquest projecte il·lusionant i col·lectiu.

Els nadius passaven per davant de les bastides recordant els temps d'esplendor; imaginant l'avenir que tant es feia esperar, els forans s'hi apropaven desconcertats, preguntant què era allò, què s'hi feia, perquè estava tancat. La ciutat canviava, uns comerços tancaven i d'altres s'obrien, morien vells figuerencs i en naixien de nous, però el Casino seguia la seva lenta transformació, la seva particular metamorfosi ben coneguda que la pedra i la història no es mesuren amb petites unitats, sinó que són els segles les que les expliquen.

L'edifici va quedar magnífic, esplendorós, preparat per acollir l'infatigable activisme cultural de la societat, per esdevenir escola de música, cafè, hotel d'entitats, teatre, biblioteca, sala de conferències... Tot era possible en un espai que havia sabut conservar, fent-se de nou, l'esperit i l'estructura dels orígens, que s'obria als ciutadans i esperava la seva arribada, que s'havia fet gràcies a l'esforç de tota una comunitat.

Diuen els més vells que recorden haver escoltat aquesta història de boca de les àvies i els avis, i ben segur que els nostres néts l'explicaran als seus néts en els temps que vindran, quan passin per davant del Casino Menestral Figuerenc.

truir un edifici nou dins l'edifici, gestar pedra de la pedra, enlairar una nova casa de tots dins de la vella. Els incrèduls i els idòlatres de la destrucció proclamaven que no era necessari, que el més fàcil hauria estat tirar-ho tot a terra i començar de cap i de nou, i se'n burllaven; avui ningú no els recorda, esborrats pel temps que escombra tot

allò que només mereix l'oblit.

Els anys passaven, els governants canviaven, però el Casino romania en un estat de permanent transformació; a vegades podia aprofitar els moments de bonança econòmica –que diuen que n'hi van haver–, a voltes havia de patir els dramàtics anys en què el país es va enfonsar i la misèria, com una pla-

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/19 ▶ EL CONVENT DE LES GERMANES DE SANT JOSEP

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Sovint identifiquem la paraula convent amb la paraula monestir, i en aquesta confusió imaginem edificacions aïllades, perdudes entre les muntanyes i les valls, construccions d'origen remot on oren i laboren dones o homes empeltats d'una profunda espiritualitat, petites fortaleses de la fe que en temps llunyans van ser veritables nuclis de poder i que ara acullen una vida de contemplació i reflexió.

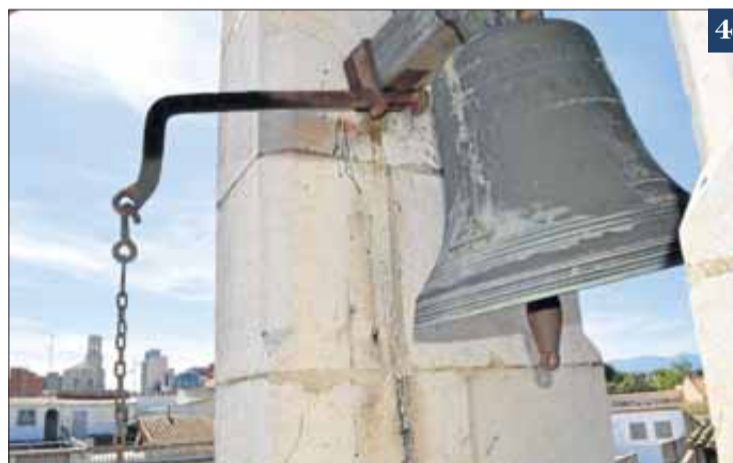
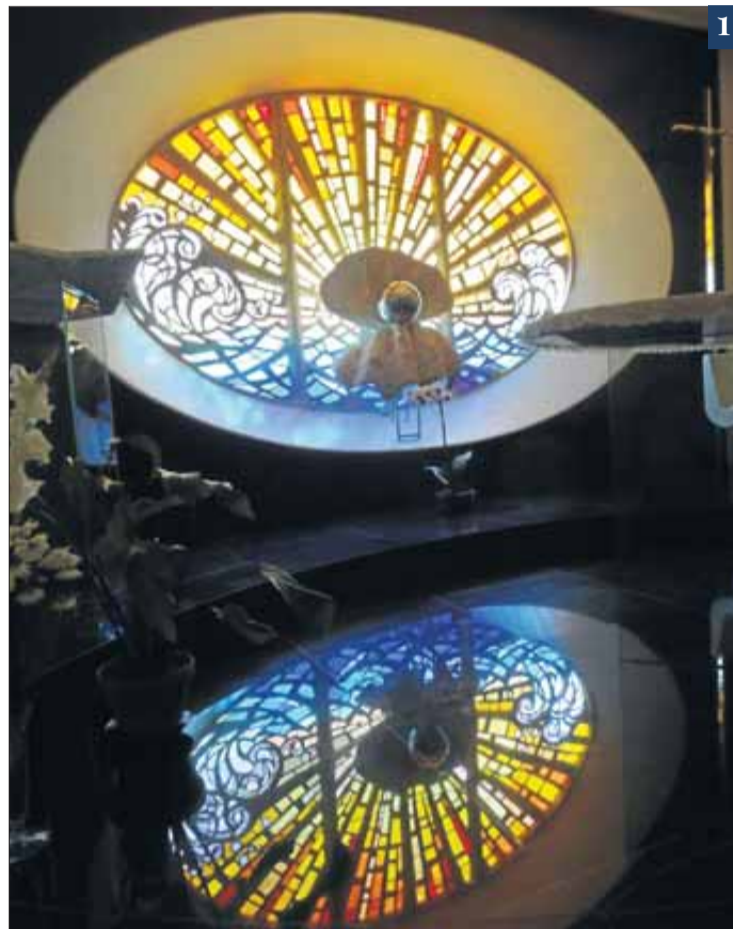
Un convent, però, no és un monestir, sinó que és una institució religiosa preferentment urbana, que busca el contacte amb la societat – a través de la predicació, l'ensenyament o l'assistència caritativa – i on el grup de religiosos o religioses que la integra viu en comunitat. A escassos minuts del centre de la ciutat, a tocar del brogit comercial i turístic que agita i identifica la vida quotidiana, Figueres té un singular convent, un espai de reflexió, espiritualitat i caritat on la llum i el silenci semblen ensenyorir-se de l'espai i el temps que ocupa.

La llum és la gran senyora de l'edifici i de la comunitat de les germanes de Sant Josep, on hi viuen des de fa més de cent anys; llum que desprenen les monges que ens acullen amb cordialitat i afecte, llum que il·lumina les esglésies i capelles a través de les seves parets de vidre, llum que, amorosida, reposa entre les branques de l'arbre que presideix el petit jardí interior, llum que resplendeix projectada a la campana del campanar en capvespres entramuntanats. Tot sembla empeltat d'aquesta energia que ens permet veure les coses exteriors, però també les interiors i més profundes a través de les obres, el silenci i el recolliment.

El convent que acull a les germanes té una de les gran desconegudes de la ciutat, l'església de Sant Josep, un temple acabat de construir l'any 1880 i identificat en el seu interior per la seva rica policromia i, molt especialment, pel rosetó i pels vitralls neogòtics que tinten la llum exterior d'una constel·lació calidoscòpica de colors i transformen l'atmosfera de l'espai. Diversos quadres expliquen episodis evangèlics i un gran quadre de Sant Marc, amb el lleó prostrat al seus peus, omplen de discurs espiritual una església que sembla engrandir-se – un Tardis religiós – quan hi accedim des d'un exterior discret, caracteritzat per carrers estrets i amplis solars abandonats. Conservada amb cura i afecte, l'església obre les seves portes el tercer dissabte de cada mes, per oficiar la missa i també per ser descoberta per tots els ciutadans.

El convent de la llum

L'institut de Religioses de Sant Josep de Girona va ser fundat per la mare Maria Gay l'any 1870 i van arribar al carrer Sol d'Isern de Figueres l'any 1876. Avui en dia, cinc monges de la congregació hi segueixen desenvolupant la seva tasca espiritual i assistencial. Per a molta gent de la ciutat, són un referent.

Visita Imatges d'un espai de reflexió

1 El reflex duplica la bellesa del sagrari, que té forma de perla. 2 Maria Gay il·lumina el camí de les 5 germanes de Sant Josep. 3 El rosetó, una meravella del contrallum. 4 En la llum d'un cel de primavera, s'hi retallen els campanars de Sant Pere i de Sant Josep. 5 El testimoni d'una època fosca.

Al seu costat, una petita sala esdevé la capella de la comunitat on pregunten les monges i totes aquelles persones que les visiten: és una cambra petita i alhora, magnífica, esplendorosa, construïda fa uns trenta anys; destaca d'una manera especial el vitrall, veritable explosió de colors que il·lumina tota la sala i que es reproduïx i reflecteix en el sòl de marbre negre on està situat l'altar; concebut com un impressionant ull de bou, està integrat per motius marins i celestials que es barregen i metamorfosegen i en ell la composició evoluciona del blau del mar fins el groc esplendent del cel, tot plegat en una gradació cro-

màtica hipnòtica que fascina el visitant. Al bell mig de la composició, una monumental curculla emergeix del vitri fons marí i acull en el seu si una esfera metàl·lica perfecta, símbol de la totalitat, que esdevé sagrari del petit santuari. La senzillesa artesanal es barreja amb la intensitat litúrgica i espiritual que es desprèn d'aquest veritable focus de llum, ull de fe que omple de claror a tot aquell qui l'observa i que es troba custodiat per dues càlides escultures de la Verge Maria i Sant Josep, que porta en braços el nen Jesús; una capella petita i màgica, un espai d'espiritualitat allunyat del maremàgnum diari, una petita sala

que esclata de llum i de recolliment enmig del silenci més intens.

El jardí està situat al darrere dels absis de la capella i l'església; en un espai auster i senzill, lluminós i carregat de silenci. Un esplèndid alvocatier imposa la seva serena presència com un vegetal brollador d'ombra i de somni. Res fa pensar que estem a pocs metres del Casino Menestral o del centre educatiu que regenten les Escolàpies, que els cotxes passen pel carrer Peralada proper o que la delegació d'Hisenda bull de ciutadans que frisen per complir amb les seves obligacions fiscals; per més que ens esforcem per escoltar alguna cosa, només ens arriba el so del silenci. Unes plaques de l'any 1939 indiquen el camí cap a unes galeries on la població es protegia dels bombardejos indiscriminats; avui la paraula Refugio descriu a la perfecció el que suposa aquest espai de quietud al bell mig

de la ciutat.

Corona l'edifici el campanar, discret i sòlid com les germanes de Sant Josep, i la seva visita ens ofereix una nova perspectiva insospitada de la ciutat, una oportunitat de descobrir un nou skyline de Figueres des d'un lloc que mira en línia recta cap al cel.

L'institut de Religioses de Sant Josep de Girona va ser fundat per la mare Maria Gay l'any 1870 i van arribar al carrer Sol d'Isern de Figueres l'any 1876, en uns terrenys cedits pel Marquès de la Quadra. Avui en dia, cinc monges de la congregació hi segueixen desenvolupant la seva tasca espiritual i assistencial, centrada de manera molt específica – i reconeguda per molts ciutadans – en l'atenció i visita als malats de la ciutat. Accedir-hi no té cap secret, només cal trucar la porta i deixar que entri en la nostra vida una mica de llum.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/20 ▶ LA TORRE BASCA

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Els cotxes ens permeten viatjar per l'espai i desplaçar-nos fins allà on volem devorant quilòmetres i quilòmetres però, de vegades, per estrany que pugui semblar, també ens permeten viatjar en el temps. Va ser amb la pel·lícula *Back to the future* (Robert Zemeckis, 1985), estrenada a casa nostra com *Regreso al futuro*, que vam aprendre que els automòbils també ens podien conduir fins a èpoques passades, traslladar-nos a moments pretèrits en un viatge que atemptaria contra qualsevol lògica cronològica. A Figueres, asseguts al nostre cotxe, podem llençar-nos a viatjar en el temps.

El procés no és complicat; ens hem d'apropar a la carretera d'Olot i, després d'encarar per carrer Poeta Marquina –al darrere de la plaça del Sol–, hem de tombar pel carrer dedicat a Anicet de Pagès, on abans hi havia l'antic alberg i ara hi ha el centre Fem!, l'oficina de joventut de la ciutat. Al final d'aquest carrer, i abans d'arribar al de Damàs Calvet, ens trobarem amb un ampli pàrquing a l'aire lliure, no soterrat, on tot està perfectament mecanitzat i automatitzat: després de prendre el tiquet corresponent, se'ns aixecarà una barrera i podrem accedir al nostre viatge temporal.

No som pas Marty McFly ni el nostre cotxe és un DeLorean, però com el protagonista de *Back to the future*, estem en un aparcament disposats a saltar en el temps. Abans d'aturar el vehicle, però, recomanem fer una petita volta per l'ampli espai, sorprenent terreny literari de la ciutat en estar encaixat entre tres noms de poetes venerables –Calvet, Marquina i Pagès– i estar ubicat a pocs metres de la Biblioteca Municipal.

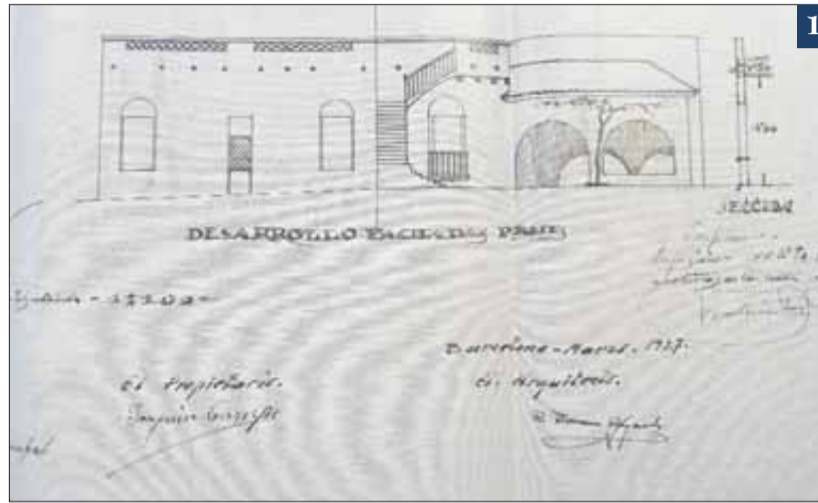
Ha de ser un petit recorregut on, aparentment, sembli que estem buscant l'estacionament idoni però on, en realitat, estem captant l'essència d'un terreny perfectament delimitat per una paret i tres murs no gaire alts, un quadrilàter d'aspecte innocent situat a la vista de tothom, però carregat d'història.

Un cop aparcat, ha arribat el moment: aturem el motor, traiem la clau del contacte, obrim la porta i baixem del cotxe. En aquell instant, estem trepitjant ja la Torre Basca.

La Torre Basca va ser el bordell més famós de la ciutat durant dècenns, un dels locals de més prestigi entre Perpinyà i Barcelona i, diuen, parada obligada; molts eren els que desviaven la seva ruta per poder-hi fer una visita. Nadius i forans, prohoms lliberals o conserva-

Retorn a la Torre

Durant anys, parlar de la Torre Basca de Figueres va ser fer-ho d'un lloc misteriós que tothom coneixia però que ningú admetia haver conegut, excepte els més lliberals de la ciutat. Era el bordell més famós i preuat de Figueres. Avui, l'edifici ha desaparegut i en el solar que ocupava hi ha un aparcament de cotxes.

Visita El temple de Venus

1 El plànol de la Torre Basca, de 1927 (Arxiu Municipal de Figueres). 2 La cantàride, un estimulants usat pels visitants. 3 Un dels possibles regals que s'hi havien fet: una orquídea esclap de Venus. 4 On abans hi anaven les llances de Mart, ara hi ha fletxes trencades. 5 Una bombeta vermella de l'establiment, mostrada en la presentació del llibre *Les nits de Lola Pàton* de Mònica Soler.

dors, caps dels progressisme, emperaris de prestigi, venerables catedràtics, franquistes de soca-rel, pietosos caps de família, discrets viatjants lluny de casa seva, militars de conducta irreprotxable, tots van passar per una casa que era coneguda per la seva discreció i bon servei, virtuts sempre valorades i apreciades pels clients d'aquests establiments.

Podem caminar avui entre les places d'estacionament del pàrquing i imaginar les sales diverses, les estances i habitacions decorades amb miralls, els passadissos estrets i mal il·luminats per reveladores bombetes vermelles, el món de la penombra, l'accés atemorit del noi que espera iniciar-se en la seva educació eròtica, el pas petulant i greixós del comerciant enriquit amb l'estraperlo, el caminar ferm i aterridor de les botes nazis que sovint baixaven des de la França col·laboracionista, l'entrada furti-

va del grup de marits que havien deixat muller i nens a *La Cate* veient un espectacle religiós, l'entrada discreta del client habitual que es passava cada dijous a la mateixa hora, la tristesa de la prostituta que veia marxar el visitant, ara ja amb ganes de fugir, per la porta de l'habitació després d'haver-li abocat les seves misèries, la saviesa de la dona de fer feines que cada matí feia endreça i veia el rastre de la festa i la solitud, agermanades entre les parets de la Torre...

Un espai de misteri

Al voltant de l'edifici van ser múltiples les llegendes generades i, durant dècenns, per a la majoria de la població, aquest indret va ser més un espai imaginat que un espai físic. No tothom freqüentava la Torre Basca, és cert, però tothom havia sentit a parlar dels seus clients sorprenents i de les seves noies exquisides, de les proeses eròti-

ques individuals i col·lectives que deien, s'hi havien viscut, de les trobades incòmodes entre pares i fills, de les ensopegades ridícules i reveladores de la identitat dels clients –*que ha pres mal, senyor Pepet?*–, de ginys i tècniques que s'havien importat del París més festiu i libidinós.

Tot era possible a la Torre Basca, i poc importava que fos veritat o mentida, des de fora tot era imaginable i torbador i, a ben segur, molt més atractiu que el sòrdid intercanvi carnal de pocs minuts que es duia a terme entre clients i meretrus. Com a espai mental, la Torre va créixer al llarg dels anys, i l'adolecent que tornava dels Fossos fins a casa seva intentava entreveure alguna cosa a través de les finestres gairebé sempre tancades, i la noieta de les Franceses que hi passava camí del Parc Bosc, a berenar amb les seves amigues, imaginava amb vergonya i ansietat un món prohi-

bit, ocult darrere les parets. Temps era temps, la Torre Basca es va convertir en llegenda.

Obrim la porta del cotxe i, només entrar-hi, l'encanteri desapareix. Hem tornat al segle XXI i ens trobem al bell mig d'un pàrquing força solitari. Els cotxes passen per la carretera d'Olot, uns nois surten del local jove ben proper i algun viatjant carregat de llibres dirigeix les seves passes cap a la Biblioteca.

Res queda d'aquell encanteri sicilic que va tenyir del color de la prohibició aquest racó de la ciutat, només les experiències d'uns quants memoriosos i el món imaginat per molts dels habitants de la ciutat, un territori fantàstic que avui només és evocat pels més grans i que ha esdevingut territori propici pels novel·listes.

Només això i la possibilitat d'entrar en un pàrquing solitari i viatjar en el temps, vivint amb intensitat el retorn a la Torre.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/21 ▶ UN ARTESÀ AMB HISTÒRIA

«Making perfect shoes»: el sabater irreductible

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta

FOTOGRAFIES

■ La figura de l'artesà sembla extingir-se. En temps de mecanització, informatització i globalització, la figura del professional que dedica hores de treball pacient i minucios a elaborar un producte únic, sembla un anacronisme. A poc a poc han anat tancant els tallers, que s'han convertit o desaparegut, i amb ells hem perdut, de vegades de manera irreversible, tot un pòsit de saviesa i coneixement que no ha pogut ser traspassat a les noves generacions. Ja en queden pocs, de vidriers, d'enquadradors, de terrissaires i de cristallers, a les nostres contrades, sovint reconvertis em reclam turístic, mostres d'un temps passat que és observat amb curiositat pel visitant.

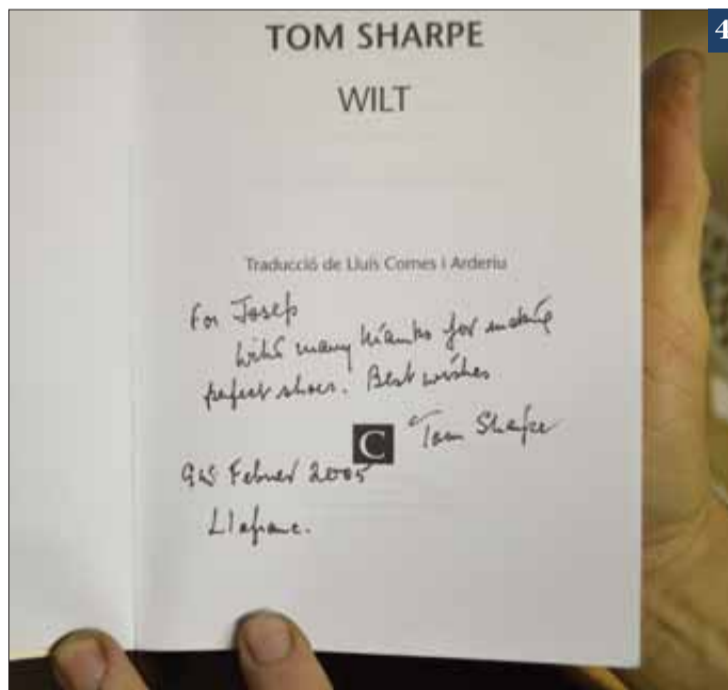
Alguns d'aquests oficis perduts van arribar a ser senyal gairebé d'identitat de la comarca, i així recordem el fagesià sabater d'Ordís com una de les icones de l'Empordà. Ja no en queden de sabaters? S'han extingit definitivament al territori? No! En un petit local del carrer Peralada resisteix en el seu taller en Josep Carbonell.

No fa tant, el sabater era una figura essencial en qualsevol poble o barri. Abans que arribés la febre consumista actual on tot el que no va bé es llença a les escombraries i se substitueix per un nou producte, tots havíem dut sovint el nostre calçat a una petita botiga on l'olor de cola i betum es barrejava amb la discreta fressa de les màquines que polien i els cops de martell que ressonaven amb fermesa. Aquella sabata que no ajustava bé, aquella tapeta que havia saltat era ràpidament -Ràpid, de fet se'n deia i diu aquest servei-reparat i restaurat.

Avui en dia en segueixen existint, de reparadors de calçat, darrers representants d'un gremi que va viure, fa molts anys, moment d'esplendor. Però sabaters de soca-rel, els veritables forjadors de calçat fet a mida, esdevenen avui en dia una espècie en vies d'extinció, una raresa sovint només degustada per dames exquisides i *gentlemen* de Sa Majestat.

Josep Carbonell té les seves arrels a Mallorca, terra que va ser el bressol de sabaters excel·sos i d'una tradició artesana que s'ha anat transformant amb els anys fins a

Josep Carbonell és un sabater artesà com ja en queden ben pocs. Establert al carrer de Peralada de Figueres, exerceix l'ofici amb devoció i amb el reconeixement d'un grapat de clients que certifiquen la qualitat del calçat que fa a mida. A casa seva s'hi calçava l'escriptor britànic Tom Sharpe, el pare de *Wilt*.

Visita El sabater de Tom Sharpe

1 Josep Carbonell va estudiar disseny de calçat a Milà. 2 Les formes, imprescindibles per fer sabates a mà. 3 El martell que treballà per a l'autor de *Wilt*. 4 La dedicatòria de l'escriptor a Josep Carbonell. 5 L'obrador de l'artesà.

gairebé desaparèixer engolida per la producció industrialitzada. Establerts els seus pares a l'Empordà, on van portar tot el seu bagatge sabater, Carbonell va iniciar-se en l'ofici tot sabent que era necessari adaptar-se als nous temps i buscar una via de treball alternativa al tradicional.

Durant anys, els artesans que feien sabates a mida tenien una clientela integrada sovint per ciu-

tadans amb deficiències i malformacions; els avenços mèdics, beneficiosos per al conjunt de la societat, van reduir de manera dràstica aquestes problemàtiques, però van generar un dany col·lateral: ferir de mort l'ofici de fer calçat a mida.

Davant d'aquesta conjuntura, el nostre sabater va decidir anar a formar-se a Itàlia, l'únic lloc que, estem parlant d'inicis dels vui-

tanta, tenia clar que el disseny era el camí professional per poder oferir al mercat un producte singular i competitiu, diferenciat, que pogués plantar cara a les empreses que dominaven el mercat. Admès al *Istituto Tecnico Internazionale di Arte Calzaturiera*, amb seu a Milà, va obtenir el títol de *modellista-stilista* però, en tornar a casa, va veure que el país encara no estava preparat per generar equips de dissenyadors potents i innovadors, i que era més còmode dependre dels models que venien de fora que no innovar i apostar per noves propostes;

avançar-se al temps que t'ha tocat viure sovint és un camí carregat de decepcions i incomprensions.

Malgrat les circumstàncies, Carbonell va decidir seguir en el negoci desenvolupant un doble vessant professional, un dualisme on, per una banda, de cara a la majoria del públic feia de Ràpid-reparador de calçat- i, per l'altra, a la rebotiga, feia de lent artesà de sabates a mida, una tasca acurada i minuciosa on les presses són expulsades amb fermesa i on el sabater esdevé el veritable oracle que sap interpretar perfectament el missatge estrany i críptic que ens envia aquella part del nostre cos al damunt de la qual s'assenta tota la nostra identitat.

Per una sabata a mida no és tasca senzilla, cal primer definir-ne la forma, a vegades a partir d'un motlle de guix, i després començar el procés on cal dibuixar el patró, tallar la pell, ajustar, cosir, encolar, polir, recosir, emprovar, corregir... El treball és fascinant, metòdic, gairebé d'orfebre, una elaboració on tot ha d'encaixar a la perfecció, un procés rigorós on, a poc a poc, veiem com la sabata va emergint des del dibuix inicial bidimensional a una realitat tridimensional que encaixa a la perfecció en el nostre peu.

De fet, aquest treball ja ha cridat l'atenció de milers de persones i un extens documental penjat a *Youtube* on Carbonell explica, a través de l'elaboració d'unes peces, tot el procés que es duu a terme de manera detallada i professional, ha rebut més de seixanta mil visites. Per anar-hi, cal que busquem al cèlebre portal de vídeo el document *Cómo hacer un zapato. Carbonell. 1ª parte*, un magnífic reportatge en català i subtítulat en castellà dividit en tres parts.

Un client especial

Clients n'ha tingut de tota mida i condició al llarg dels anys, però en Josep Carbonell recorda amb especial afecte Tom Sharpe que, instal·lat a Llafranc els darrers anys de la seva vida, venia a Figueres a fer-se les sabates; quan la seva salut no li ho permetia, era el mateix sabater qui es desplaçava fins a la casa del pare de *Wilt* per ajustar a la perfecció el calçat d'un dels escriptors més demolidors i incòmodes de la literatura britànica. D'ell va guardar les seves formes -ara conservades pels gestors del seu llegat- i un conjunt de llibres dedicats amb afecte a en Josep: "*With many thanks for making perfect shoes*". Una definició impecable del sabater irreductible, l'home que fa les sabates perfectes.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/22 ▶ UNA INSTITUCIÓ DE DALT A BAIX

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Els passadissos de l'Institut Ramon Muntaner romanen tranquils quan arriba el vespre. Queden encara alumnes de cicles formatius i de nocturn, professors units preparant classes o valorant grups, però la vida s'alenteix al centre a mida que la foscor obre les seves ales i s'escampa pel centre. Un timbre indica els canvis de classe i, ja de nit, el final de la jornada; semblen llunyanes les correduesses i l'entusiasta cridòria dels adolescents i joves del matí que converteixen l'edifici en un veritable rusc de vitalisme.

És de nit, surt tothom i es tanquen les portes: el claustre, en solitud, adquireix una grandesa i solemnitat encara més grans que a la resta d'hores del dia; les aules contenen la respiració aquestes hores quietes i callades, les bèsties disseccades i els esquelets de l'antic Museu d'Història Natural semblen mirar-se de reüll, qui sap si esperant el moment de desvetllar-se, González de Soto observa satisfet, des de l'imponent quadre pintat per Masferrer, la feina començada fa 175 anys.

Tot queda en silenci i potser no som capaços de sentir res més que el crit d'un vell mussol, inquiet permanent dels cedres i ciprers; però si sabem escoltar, si parem l'orella i som capaços de captar subtils vibracions de l'aire, potser escoltarem algunes veus. Veus. No la fresca informe i festiva dels alumnes que rebota encara per les parets, sinó paraules, frases, parlaments. Si estem atents, encara podem escoltar l'eco de les veus dels Mestres Antics.

Han estat molts, centenars, potser milers, els que han passat per les aules del Muntaner. Tots ells van arribar un primer dia a l'institut i van accedir al claustre, potser eren joves educadors forjats en l'ideal rousseauià, o pedagogs avançats defensors dels principis de Krause, potser conservadors docents preocupats per evitar l'expansió de les teories evolucionistes, radicals revolucionaris seguidors de Bakunin, federalistes de soca-rel, franquistes militants, seguidors de Piaget, protagonistes del maig del 68, cantautors vocacionals, poetes, polítics, apassionats de la recerca, comunicadors il·lusionants, soporífers oradors, entusiastes de les noves tecnologies quan aquestes prenen forma amb els projectors de filmines i els retroprojectors i més endavant amb els ordinadors i les connexions a Internet des de cada una de les au-

Mestres antics

El «Secret life» no podia deixar escapar l'ocasió del 175è aniversari de l'Institut Ramon Muntaner sense deixar d'entrar-hi per tafanejar en alguns dels seus racons més interessants o concorreguts. Tota una institució docent que ha deixat marcades diverses generacions d'estudiants del país. Tot un referent.

les... Tots van arribar un primer dia per quedar-s'hi uns mesos, un curs, o per estar-ne prop de quaranta anys, tots van passar per les aules i van deixar les seves paraules resonant en la memòria dels alumnes i les parets de la institució.

Mestres antics que van viure temps difícils, on la feina estava molt mal pagada i sovint s'havia de compatibilitzar amb tasques complementàries fora del centre, amb llargues jornades que es perllongaven més enllà del recinte acadèmic i es completaven amb classes particulars fetes sovint a casa, fins a l'hora de sopar, o en altres centres acadèmics de la ciutat.

Mestres antics que esdevenien referents de la cultura de la ciutat, els catedràtics de l'institut, el con-

sell de savis de la comunitat, però que havien de passar estretors i misèries per poder arribar a final de mes i portar una vida digna, que sovint arrossegaven una americana anys i panys, que allargaven la vida de la bata del laboratori durant decennis intentant esgarrapar un mínim estalvi a l'economia domèstica.

Mestres antics que, malgrat les dures condicions, s'imposaven a les dificultats i impartien les classes en cada una de les èpoques viscudes, al bell mig del fred, amb les bombes ben a prop, amb la por a la delació surant a l'atmosfera, amb la incertesa laboral sempre amagada.

Mestres antics que en temps durs es convertien en companys de batalló, camarades units a la trin-

xera que, enfangats i esgotats, lluitaven enfront de les adversitats i s'enfrontaven a la tasca titànica, ciclòpia, de propagar el coneixement i la saviesa.

Mestres antics durs, homes i dones de ferro que aguantaven amb fermesa la seva posició, sovint distants i altius, inflexibles als ulls de tothom però que, el darrer dia de classe, en el moment de jubilar-se, baixaven plorant les escales, en silenci, amb grandesa.

El passat 8 d'octubre va tornar al Ramon Muntaner el professor Ernesto Carratalá, cinc dècades després d'haver impartit classes al centre, a pocs dies abans de complir 96 anys. Ho va fer per explicar la seva trajectòria personal i el seu pas per Figueres, "una xarnera en-

Passejada Itinerari per un institut legendari

1 Astronomia i anatomia, al laboratori. 2 La sala de professors. 3 El despatx de direcció, amb el quadre del fundador, Julián González de Soto, i l'actual director, Francesc Canet. 4 El claustre, polit per més d'un segle de jocs. 5 Gimnàs: *Mens sana in corpore sano*. 6 El professor Carratalá (Foto de Marc Testart), de tornada al centre a punt de fer 96 anys.

tranyable" en les seves pròpies paraules, una etapa decisiva que va marcar el seu particular gir copernicà personal, ja que des d'aquell moment es va dedicar en cos i ànima a l'activitat docent.

Amb solemnitat va recordar el seu camí incert fins arribar a ser professor davant d'un auditori atònit i admirat amb la seva vitalitat i fermesa, un públic on es barrejaven joves de setze anys i antics alumnes del venerable catedràtic.

Les seves paraules evocaven les vivències a la ciutat en temps que semblaven, alhora, remots i propers, recordaven algun company viu, com en Joan Guillaumet, que moriria pocs dies després, però sobretot antics camarades ja traspasats als que va conèixer en la lluita contra la ignorància, companys amb qui va fer amistat embarcats tots junts en un projecte comú digne i admirable.

Va recordar noms gairebé de llegenda, com Compte, Álvarez, Cuéllar o Cuadras, i amb ells va invocar també el record de tots aquells que van deixar la seva veu ressonant entre els porxos del claustre: Mareca, Deulofeu, Santaló, Golobardes, Bastons, Reig, Anglada, Casanovas, Font, Grasa... Mestres antics que van definir i orientar la personalitat i les vocacions de generacions de ciutadans al llarg d'una vida professional carregada d'esforç i tenacitat.

Mestres antics per sempre vius en la memòria de l'Institut Ramon Muntaner, pels segles dels segles.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/23 ▶ CALÇATS ROSA, TOCANT DE PEUS A TERRA

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ La cantonada on conflueixen el carrer Joan Maragall, Forn Baix i el carrer dels Enginyers esdevé un dels centres de Figueres, el nus de comunicacions per on passen tots els que es mouen pel cor de la ciutat, el rovell de l'ou del rovell de l'ou, *carrefour* que creuen milers d'individus al llarg del dia, punt de trobada casual on es retroben els amics, saludats i coneguts.

El visitant de fora creua la cantonada de forma gairebé obligada en la seva descoberta de la ciutat i és estranya i preocupant la setmana en què els nadius no hi passen, pel cap baix, un parell de cops. Allà coincideix la gent i s'hi retroba, allà pregunten els turistes si és molt lluny el Teatre-Museu Dalí, hi ha qui, en aquest racó, la fa petar llargament convertint l'espai en el nostre particular *Speakers' Corner* i també hi ha qui la travessa de forma apressada. La vida flueix i conflueix a la cantonada del carrer Joan Maragall amb Forn Baix i Enginyers.

Fa uns mesos van tancar can Rosa, la sabateria ubicada en aquest lloc privilegiat; la ciutat canvia, i darrerament molt de pressa, condicionada pels canvis legislatius que acceleren o provoquen el tancament de molts establiments comercials. Durant setmanes, un cop ja tancada, la botiga ha mostrat els seus aparadors despullats i el seu interior buit provocant en el passejant una estranya fascinació.

Ja no hi són les sabates perfectament disposades, il·luminades amb sobrietat i precisió, ja no es veuen els clients descalçats esperant que els pugin els models del soterrani, magnífic magatzem que molts anys enrere acollia el taller de sabateria.

Ja no trobem la mirada amable i cordial de la Carme, ni l'atenta disposició dels treballadors. Queden les motlures de fusta exteriors, que arrodoneixen la cantonada amb elegància austríaca, el color singular que les decorava, els rètols gravats. I els aparadors, magnètics, finestres magnífiques sempre tancades per on sempre hi entrava la vida de la ciutat. Com a *Alicia a través del mirall*, la continuació que va escriure Lewis Carroll d'*Alicia en terra de meravelles*, ens apropem al vidre i decidim saltar a l'interior, traspasar el portal transparent i entrar a la botiga, ara buida, només un decorat, per observar la realitat des de l'interior de la sabateria Rosa.

Més d'un segle de vida comer-

«La vie» en Rosa

Des de 1905 fins aquest 2014, Can Rosa ha estat una de les sabateries de referència de Figueres. L'establiment, regentat per la família Rosa Fernández, ha tancat les portes i deixa molt bons records i anècdotes. Carme Fernández ha dirigit la botiga al costat d'un equip fidel de treballadors. Un altre tancament generat pel pas del temps, els canvis legislatius i els traspassos generacionals.

Detalls Una botiga amb molta història

1 Des dels bancs de can Rosa, es veia el batec de la ciutat. 2 Cantonada privilegiada amb un servei carregat de somriures marca de la casa. 3 La sabata de Gulliver. 4 Un detall útil i decoratiu de la sabateria. 5 Can Rosa participà en el NaDalí 2013, una ruta guiada pels llocs emblemàtics de la ciutat il·luminats amb postals dalinianes.

cial ressona a les parets de l'espai. Anècdotes gairebé infinites, l'eco de clients cordials i amables, fidels al llarg dels decennis que han passat als fills la lleialtat, de clients pe-repunyetes –majoritàriament homes– que són capaços d'emprovar-se trenta-quatre models i no quedar-se'n cap, de modes i de tendències, de camperes que van fer embogir mitja ciutat fa quaranta anys, de botes amb cremallera per a homes, d'amics que venien a passar la tarda, de francesos que es desplaçaven expressament a buscar un model que no trobaven al seu país, de tracte amistós i càlid.

Però el que roman de manera imponent són els aparadors, que des de l'interior es transformen i esdevenen fotografia viva de la ciutat, cinemascop figuerenc que permet veure com flueix el brogit urbà, com tot sempre és igual i com tot sempre canvia, com la repetició conviu amb aquesta transformació lenta i inexorable que és la vida.

L'any 1995, l'escriptor Paul Auster i el director Wayne Wang van signar una de les millors pel·lícules de la dècada, *Smoke*, on s'explicava la vida de Nova York al voltant de l'estanc que regentava Auggie Wren, una història quotidiana,

ahora local i universal. La pel·lícula era una adaptació del relat d'Auster *Auggie Wren's Christmas Story* i estava protagonitzada per uns Harvey Keitel i William Hurt esplèndids. Un dels elements essencials de la història era mostrar l'especial dèria d'Auggie Wren: disposar cada dia, a la mateixa hora i al mateix lloc –davant de l'estanc–, una càmera de fer fotos i prendre una instantània retratant la realitat; un projecte del qual ni el mateix Wren podia explicar les motivacions o finalitats, però que havia desenvolupat ininterrompudament al llarg de dotze anys.

Des de principis del segle XX, la gent que ha treballat a la sabateria Rosa ha viscut l'experiència *Smoke* a la cantonada més important de la ciutat. De forma permanent, cada dia, han fet la seva foto mental de la vida de Figueres, que no és Nova York, però que pel cas poc importa. Han vist passar les mateixes persones a les mateixes hores, s'han preocupat quan algú ha faltat uns quants dies a la seva cita amb el carrer, han vist els nens jugant amunt i avall de la cantonada, que després han esdevingut adolescents, que més tard s'han emparellat i han començat a passar amb el cotxet amb els fills que frisaven per descordar-se i jugar amunt i avall, han assistit a l'arribada dels turistes, han vist desaparèixer els cotxes i les voreres, han assistit al bateig de les botigues amb les ceràmiques d'Oller i els versos de Montserrat Vayreda, han contemplat com les rajoles esdevenien testimoni d'un passat a mida que les botigues anaven canviant d'orientació i de propietari.

Realitat gens virtual

Observem la realitat des de l'altre costat de l'aparador i la ciutat se'n mostra viva, carregada de records i d'emocions, en metamorfosi constant, amb memòria i amb oblits. Tanca la sabateria i ho fa amb serenitat i sense escarafalls, amb el privilegi d'haver pogut observar des de la millor tribuna el batejar figuerenc, la gran *Comédie Humaine* empordanesa, els goigs i les esperances, les desil·lusions i les tristors, els anys de bonança i els de davallada.

Des d'aquell aparador han vist la *Vie* en Rosa, i com cantava la Piaff, només queda *Un grand bonheur qui prend sa place*.

I ara, definitivament, amb els aparadors buits i sense que ningú pugui observar el gran espectacle de la vida, *Des ennuis, des chagrins s'effacent./ Heureux, heureux à en mourir*.

THE SECRET LIFE OF FIGUERES/24 ▶ UN REFUGI DE LA GUERRA CIVIL

CRÒNICA

Joan Manuel Soldevilla

TEXT
Josep Maria Dacosta
FOTOGRAFIES

■ Aquest nou viatge a la Figueres secreta i desconeguda comença de la manera més casual; una trobada insospitada a la porta del cinema Las Vegas. Allà topem amb un vell amic que està descarregant cordes, cascs i llanternes del seu cotxe. L'estranya estampa –una mena d'espeleòleg al bell mig de la ciutat– queda enriquida i envoltada de misteri quan, com a resposta a les nostres preguntes, ens diu que no ens pot explicar res, per ara, però que, si tot va com espera, ens trucarà aviat. Ens quedem amb la incertesa i el dubte durant uns dies fins que, un parell de setmanes després, es posa en contacte amb nosaltres.

L'amic és en David García, historiador de l'aviació local, i el seu secret, excepcional: ha trobat un refugi perdut de la Guerra Civil. Els darrers anys han sortit a la llum diversos túnels de protecció que van salvaguardar els ciutadans durant els terribles bombardejos dels anys 1938 i 1939, com els de la plaça del Gra o de la plaça Josep Pla, però la nova troballa és de gran valor, ja que es tracta d'un refugi del qual hi ha escassa documentació i que es creia que havia estat desmuntat. En David ens convoca per a un parell de dies després i ens demana que portem roba còmoda i vella, alguna cosa que ens permeti arrossegar-nos per terra.

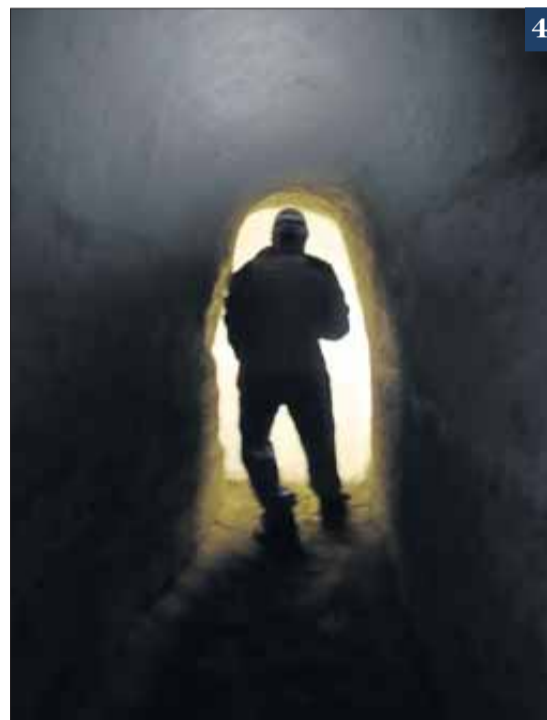
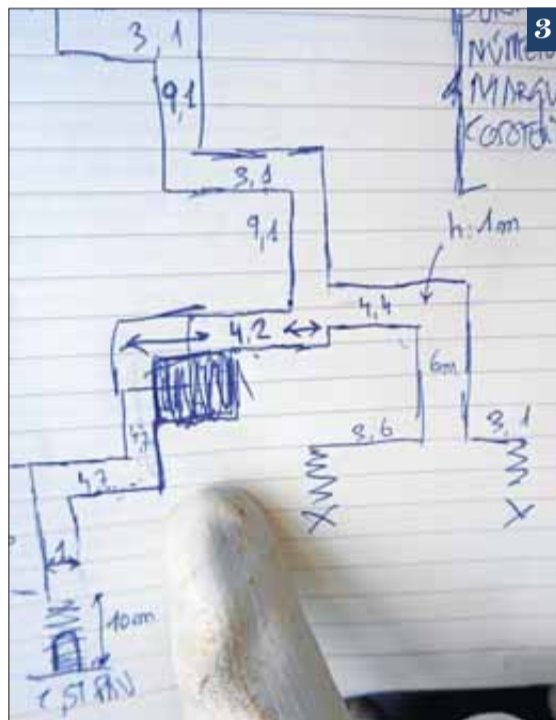
Ha arribat el dia i, de bon matí, ens trobem al carrer Sant Pau. Accedim a un pati privat, a tocar del popular cinema. En David, veritable Howard Carter de la historiografia local, va equipat de manera professional, amb grana, casc, proteccions, cordes, eines diverses... Nosaltres, poc més que amb uns texans vells i un jersei: ell és l'expert, el guia, el Virgili que ens porta al submón, el professor Lidenbrock que ens ha de conduir per les entranyes de la terra.

Aparta unes elementals proteccions situades al bell mig d'unes bardisses i uns matolls, s'encaixa el casc i ens en reparteix un a cada un. Comprova la resistència d'un reixat que ens separa del carrer i, amb un sòlid nus, hi lliga una corda al mateix temps que ens dona les indicacions: "Baixeu quan jo ja estigui al fons". Després, amb veu seriosa, precisa que "primer un, i quan aquest surti, l'altre, que sempre s'ha de quedar algú a l'exterior".

De cop i volta, agafant-se for-

Si no sortim, truqueu al 112

L'historiador figuerenc David García Algilaga és a punt de publicar un nou llibre dedicat als refugis de la Guerra Civil que hi va haver, i que encara hi ha, a la ciutat. L'acompanyem en l'entrada al cau del carrer Sant Pau, situat en una finca privada, entre Las Vegas i el carrer Col·legi, un espai que podria explicar moltes coses.

Descoberta Viatge dins de la terra

1 David García Algilaga explorant la galeria. 2 Túnel excavat en roca sorrenca. 3 Cartografia bàsica del refugi. 4 Contrallum que evoca una època fosca. 5 El recinte fou testimoni de fets històrics.

tament a la corda, es llença pel forat gairebé invisible i desapareix engolit per la terra. Passen uns segons inquietants fins que sentim la seva veu cavernària: "Que baixi el primer". I el seu consell, tan prudent com inquietant: "Si no sortim, truqueu al 112".

El descens és el moment més inquietant. Amb l'esquena recolzada a terra, ens deixem caure per una petita tartera d'uns sis o set metres. En realitat estem accedint al refugi des del sostre, no per l'entrada original que estava a l'altura del carrer. A baix ens espera en David, amb les llanternes que permeten il·luminar els tenebrosos passadissos. No podem evitar l'emoció de l'egiptòleg descobrint unes galeries oblidades durant anys, uns túnels que només han estat petjats per en David uns dies abans durant tot aquest temps que han romàs adormits mentre que la ciutat anava canviant i transformant-se.

El refugi és laberíntic, i això respon a una voluntat construc-

A diferència d'altres treballs d'obra, aquest amagatall està fet directament sobre la roca, a cop de pic

Anem donant voltes per uns passadissos que al final no duen enlloc, sinó és al passat

tiva que intentava, d'aquesta manera paliar la capacitat destructiva de les ones expansives que provocaven les explosions de les bombes. Caminem de vegades a quatre grapes, fins i tot arrossegant-nos, però en la majoria de les ocasions anem només una mica encorbats; la construcció pateix filtracions d'aigua i les pluges han anat deixant uns sediments que han fet pujar el nivell del sòl, amb la qual cosa s'ha anat reduint l'alçada de les galeries.

La construcció és molt elemental; a diferència dels altres refugis de la ciutat que abans hem esmentat, edificats amb un

encaix de maons que consolidaven la seva estructura, aquest amagatall està fet directament sobre la roca, a cop de pic; de fet, si mirem atentament la paret, descobrim les traces que va deixar l'eina, veritables esgarrapades a la roca, que van permetre excavar les galeries; fa tota la impressió d'un refugi d'urgència, construït amb solidesa, però ben de pressa, una iniciativa potser sorgida de la demanda dels veïns de la zona, que veïen com els altres refugis de la ciutat estaven massa lluny de casa seva quan començaven a caure les bombes.

El món del silenci

El silenci és absolut i només escoltem la nostra respiració en una atmosfera ventilada per conductes que no podem descobrir d'on provenen. Ens opeguem, i ens donem cops de cap de forma reiterada que són amortits pels cascs, anem donant voltes per uns passadissos que al final no duen enlloc, si no és al passat. Se'ns fa estrany pensar que, a pocs metres, durant prop de cin-

quanta anys, el més gran cinema de la comarca acollia en cada sessió centenars de persones que no podien sospitar que sota els seus peus hi havia aquell laberint de por i d'enigü. I de neguit. Perquè a mida que anem caminant, el gust de l'aventura es dilueix, ja no ens creiem descobridors de tombes faraòniques, arqueòlegs a la recerca d'arques perdudes, companys de Jim Hawkins amb el mapa del tresor sota el braç; res de tot això.

S'esvaeix la literatura a les galeries on es refugiaven els figuerencs i figuerencs que, atemorits, baixaven amb la canalla a buscar una protecció feble, que s'apressaven deixant la casa de qualsevol manera per buscar un recer compartit, que escoltaven com esclataven les bombes a tocar i com es desfeien els edificis ben a prop d'ells, amb el cor encogit, amb l'alè retingut, amb la por formant part de la medul·la. Ells entraven al refugi i sabien que podia ser la seva tomba. I que no hi havia cap 112 on trucar si no sortien.